

Наталія Іванівна Федоренко,

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНО- КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті визначено сутність індивідуально-консультативної роботи викладача у ВНЗ, описано основні види консультацій у ВНЗ, розглянуто специфіку організації індивідуально-консультативної роботи викладача та визначені основні етапи організаційної структури ІКР викладача. Автором також проаналізовано особливості управління ефективною взаємодією викладача зі студентами при проведенні консультацій. У статті представлені елементи авторського тренінгу, який входить до складу тренінг-курсу для викладачів вищих навчальних закладів «Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів» й проводиться у КНЕУ імені Вадима Гетьмана.

Ключові слова: *індивідуально-консультативна робота викладача у ВНЗ, види консультацій, організаційна структура консультативної роботи.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нові вимоги, які на даний момент висуваються до системи освіти спонукають викладачів до пошуку інноваційних, прогресивних та вдосконалення вже існуючих методів та форм навчання. З огляду на це, вищі навчальні заклади сьогодні проводять кропітку роботу щодо систематичного і комплексного підвищення ефективності навчального процесу. Одним із засобів, який може сприяти вирішенню поставленого завдання, є ефективна організація індивідуально-консультативної роботи (далі – ІКР) викладача зі студентами. ІКР може включати не лише допомогу в оволодінні знаннями та розвитку самостійного творчого мислення студентів, вона потрібна для того, щоб навчання не зупинялося на досягнутому рівні, а стимулювало пробудження скритих потенційних можливостей студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на які опирається автор. Вивченню питання розвитку індивідуальної роботи зі студентами ВНЗ приділяли належну увагу у своїх наукових працях такі педагоги та психологи, як: В. Буряк, Л. Кондрашова, Л. Борисенко, Л. Гапоненко, Л. Абрамова, М. Скрипник. У своїх роботах вони робили акцент на особливостях організації індивідуальної роботи студентів при викладанні певних навчальних дисциплін, на створенні індивідуального стилю діяльності студентів тощо.

Психологічні особливості консультації описали в своїх роботах В. Уоллес, Д. Холл, Г. Хомич, Р. Ткач. Педагогічні аспекти індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентами у ВНЗ представили в своїх роботах Л. Карамушка, Е. Макарова, Е. Попова, Г. Суворова, Е. Хакимзанова. У своїх дослідженнях автори розкрили сутність психолого-управлінського консультування, особливості соціально-психологічного та діяльнісно-психологічного консультування в освіті. Незважаючи на значний теоретико-методологічний фундамент, практично поза увагою фахівців залишається питання ефективної організації індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентами у вищому навчальному закладі.

Метою статті є аналіз особливостей організації індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентами у вищому навчальному закладі. У статті автор планує не тільки розглянути основні організаційні етапи індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентами, а й визначити особливості ефективної взаємодії викладача зі студентами під час проведення індивідуально-консультативної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управління процесом пізнання у ВНЗ, розкриття творчого потенціалу та формування особистості студентів – це ті складові навчання, від яких залежить якість навчальної діяльності та рівень кваліфікації майбутніх спеціалістів. Але всі ці процеси можуть мати місце лише при наявності зворотного зв'язку і тут неабиякого значення набуває індивідуально-консультативна робота викладача зі

студентами. В процесі організації і проведення індивідуально-консультативної роботи викладачу необхідно продумати та врахувати усі фактори, які можуть допомогти в роботі. Необхідно чітко уявляти, що консультація являє собою процес, який вимагає планування, координування та організації. Це означає, що консультація – не та діяльність, якою можна займатися з натхнення, коли викладач покладається на імпровізацію або спонтанне рішення проблеми. Підхід до консультації як до процес-орієнтованої діяльності спонукає викладача планувати й організовувати свої дії.

На сьогодні термін «консультування» не має єдиного визначення. Це пов'язано здебільшого з широким використанням термінів «консультація» і «консультування» у різних галузях і сферах людської діяльності. Консультація (від лат. *consultatio* – порада) може означати і вид навчального заняття – додаткова допомога викладача студентам у засвоєнні предмету; і нараду фахівців з будь-якого питання; і назву установ, що надають допомогу населенню порадами фахівців (юридична консультація, дитяча (лікувальна) консультація, профконсультація); і, нарешті, консультація – порада, що надається фахівцем (наприклад, бесіда з клієнтом з питань маркетингу або *Public relations*).

Професійні консультанти – це ті, хто працює в різних службах допомоги, у тому числі консультанти, консультуючі психологи, фахівці, які допомагають «зробити кар'єру», соціальні працівники, психіатри. Інша група – це консультанти-добровольці, що вміють надавати кваліфіковану допомогу. З ними найчастіше можна зустрітися в шлюбних агентствах, консультаційних молодіжних центрах, різних добровільних агентствах. Ще одна група – це люди, які використовують елементи консультування у своїй роботі, наприклад, працівники сфери соціального забезпечення, вчителі шкіл, викладачі вищих навчальних закладів, профспілкові діячі [1, с. 5].

Консультація являє собою широкий спектр видів діяльності, у рамках якої консультанти допомагають клієнтам: вирішити проблеми, пов'язані з їхньою професійною діяльністю; стати активніше в досягненні рішення

проблем; розвинути професійно значимі якості клієнтів, щоб вони могли вирішувати подібні проблеми в майбутньому [2, с. 27].

Індивідуально-консультативна робота викладача у вищому навчальному закладі – це додаткова допомога викладача студенту або групі студентів. ІКР проводиться з метою посилення мотивації студентів до пізнавальної діяльності та ліпшого засвоєння навчального матеріалу. Найчастіше викладач проводить консультації в наступних ситуаціях: по-перше, за необхідності детально розглянути теоретичні й практичні питання, які були недостатньо висвітлені на лекціях або на практичних заняттях; по-друге, з метою допомогти студентам у самостійній роботі: при підготовці до практичних занять, семінарів, перед заліком або іспитом, при написанні курсових і дипломних робіт.

Індивідуально-консультативна робота викладача у ВНЗ – це також багатогранна праця, яка включає в себе і кураторську роботу зі студентами, і кропітку роботу викладачів психологічної служби, і консультативну роботу служби працевлаштування студентів та випускників ВНЗ. Комплексна консультативна робота у ВНЗ допомагає студентам не тільки краще навчатися, а й почувати себе впевненіше. Студенти, які активно співпрацюють з викладачами на консультаціях, можуть не лише краще організувати свою навчальну діяльність, а й своє життя поза межами навчального закладу.

Ефективність ІКР викладача складається з ретельного планування і організації ІКР, методичних рекомендацій, які допомагають правильно організувати цю роботу; певних комунікативних вмінь викладача, які необхідні при формуванні продуктивних відносин між викладачем-консультантом і студентами.

Практичною реалізацією викладених вище положень щодо ефективної організації індивідуально-консультативної роботи зі студентами (ІКР) є розроблений автором тренінг, який входить до складу тренінг-курсу для викладачів вищих навчальних закладів «Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів» й проводиться з 2007 року у Київському

національному економічному університету імені Вадима Гетьмана. В статті представлені основні елементи цієї розробки [3, с. 224-236].

На першому етапі роботи з викладачами автор розкриває сутність індивідуально-консультативної роботи у ВНЗ, обговорює зі слухачами важливість проведення індивідуально-консультативної роботи у вищому навчальному закладі та визначає основні проблеми, пов'язані з цією роботою.

На другому етапі тренер описує суть консультації як базового елемента індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентами та визначає основні види консультацій, що проводяться у ВНЗ. Для цього тренер використовує роботу в малих групах. Він просить слухачів поміркувати над основними видами консультацій, що проводяться в університеті. Далі йде презентація та обговорення отриманих результатів.

Після обговорення автор дає свою класифікацію основних видів ІКР у вищому навчальному закладі. За місцем індивідуально-консультативної роботи в процесі навчання і характером навчальної діяльності студентів виокремлюють такі основні види консультацій: за кількістю студентів (індивідуальні та групові); залежно від часу проведення (поточні, передекзаменаційні, переддипломні); за місцем організації: аудиторні, поза аудиторні і залежно від змісту та призначення виділяють:

тематичні – проводяться за певними темами курсу або за найбільш складними питаннями програмного матеріалу;

цільові – використовуються перед проведенням модуля або іншого поточного чи підсумкового контролю.

консультації з самостійної роботи – проводяться: при підведенні підсумків СРС; у процесі роботи студентів над курсовими та дипломними проектами.

активні консультації – реалізуються: з використанням активних методів навчання; із застосуванням сучасних засобів навчання (відеоматеріалів, презентацій тощо).

Далі автор за допомогою дискусії, обговорення та формулювання спільних підходів описує організаційну структуру консультативної роботи викладача зі студентами, яка може включати наступні етапи:

I етап. Попередній контакт викладача зі студентами. Викладач повинен створити базис для консультацій: спланувати графік роботи з урахуванням побажань студентів; підібрати аудиторії для консультацій.

II етап. Налагодження контакту зі студентами. Викладач працює над створенням робочих відносин, створює атмосферу комфортності й доброзичливості, налагоджує комунікативний контакт зі студентами.

III етап. Постановка мети консультативної роботи. Викладач чітко інформує про вимоги програми, допомагає студентам у постановці цілей і завдань роботи, формулює очікувані результати та допомагає ефективно розподілити час для виконання спланованої роботи.

IV етап. Досягнення мети. Виконання поставлених завдань. Викладач регулярно проводить консультації, обговорює отримані результати зі студентами на кожному етапі роботи, підтримує й заохочує студентів, що виявляють активність у роботі та допомагає в реалізації творчості студентів.

V етап. Спільне підбиття підсумків. Викладач аналізує отримані результати, визначає успіх виконаної роботи: акцентує увагу на досягненнях у роботі, відзначає цікаві думки в роботі, звертає увагу на помилки та бажає успіхів студентам у подальшій роботі.

На третьому етапі тренінгу автор наголошує, що важливим аспектом ефективного управління ІКР викладача – є організація успішної взаємодії викладача зі студентами при проведенні консультації. Тренер обговорює зі слухачами та пояснює як необхідно налагодити комунікативний контакт зі студентами, створити атмосферу комфортності й доброзичливості. Для досягнення цього викладач повинен бути готовий подолати деякі психологічні перешкоди, які можуть мати місце при спілкуванні зі студентами на консультації та зашкодити ефективності його роботи. Це так звані «страхи» студентів. До них відносять: *страх перед невідомістю* – природна реакція

кожного, хто зіштовхується з новими ситуаціями або обставинами; *страх перед пильним спостереженням* – студенти можуть розглядати ситуацію, думаючи, що весь їхній внутрішній світ, їхня робота й особистість будуть вивчені немов під мікроскопом. Щоб упоратися із цим, студенти мають потребу у високому ступені довіри й повинні бути переконані в тому, що до них будуть ставитися шанобливо й чуйно. Для студентів нерідко дуже важливо, щоб їх не судили строго – фактично, твердий критичний підхід рідко оцінюється позитивно й приносить користь; *страх перед невдачею* – багато студентів невпевнені у своїх здібностях, і тому почувають себе уразливо та *страх перед новими відносинами* – спочатку студент і викладач не мають уявлення про те, як будуть здійснюватися їхні взаємини. Це природно й відбувається з нами при будь-яких нових обставинах.

При проведенні консультації дуже важливим є встановлення оптимального педагогічного контакту викладача зі студентами. Для досягнення цієї мети викладачу необхідно користуватися певними комунікативними прийомами та прийомами профілактики і зняття блокувальних комунікативних афектів (комунікативної загальмованості, незручності, скутості, невпевненості у спілкуванні). Для цього викладач на консультації створює атмосферу захищеності: схвалює студентів навіть за спробу відповісти, за сам факт участі в діалозі; схвалює практику звертання студентів за допомогою до викладача або товаришів; заохочує усні відповіді студентів за власною ініціативою.

Для налагодження ефективної взаємодії викладача зі студентами на консультаціях допомагають також прийоми надання комунікативної підтримки: надання своєчасної допомоги в підборі адекватної лексики, у правильній побудові висловів; роз'яснення змісту комунікативних норм в конкретній ситуації спілкування; навчання комунікативним прийомам, технікам виступу та спілкування; підкреслено позитивна критика поведінки студента в діалозі з викладачем; демонстрація вербальними і невербальними засобами зацікавленої уваги до студентів, підтримка їх намагання до участі в діалозі з викладачем.

З ціллю сформувати уміння та розвинути навички, які допомагають ефективному спілкуванню викладача зі студентами під час проведення консультації, закріпити уміння моделювання та аналізу ситуацій взаємодії між викладачем та студентом слухачам тренінгу пропонуються різні інтерактивні методики: рольова гра «Вирішення складних ситуацій взаємодії, які виникають під час проведення консультацій»; дискусія на тему «Формування принципів подолання труднощів і страхів, пов'язаних з ІКР»; робота в малих групах «Прийоми налагодження комунікативного контакту зі студентами під час проведення консультацій»; моделювання та презентація різних видів консультацій.

У кінці тренінгу йде підведення підсумків роботи слухачів та проводиться дискусія щодо необхідності впровадження нових підходів у індивідуально-консультативну роботу викладача вищої школи.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Таким чином, ефективна індивідуально-консультативна робота викладача це розумне поєднання різноманітності в роботі, грамотної мотивації, комунікабельності та чіткої організації роботи зі студентами. Викладач-консультант повинен: спланувати робочий графік так, щоб він був зручний для студентів, чітко розподілити час на виконання певних завдань, вміти пояснити вимоги програми, проконтролювати успіхи. Задача викладача при проведенні консультативної роботи полягає також в тому, щоб створити таку ситуацію взаємодії, в якій студенти бажали б постійно перевіряти межі своїх можливостей, прагнули б розширити свої знання, навички й досвід. Для цього сам викладач повинен проявляти ентузіазм в роботі, бути винахідливим, відкритим для нових ідей і готовим шукати різні способи рішення поставлених завдань.

Для більш глибокого аналізу висвітлених питань автор планує у найближчий час провести дослідження серед студентів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана щодо

позитивних та негативних аспектів організації індивідуально-консультативної роботи у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Хомич, Г. О. Основи психологічного консультування: навчальний посібник / Г. О. Хомич, Р. М. Ткач. – Київ : МАУП, 2004. – 150 с.
2. Уоллес, В. Психологическая консультация. / В. Уоллес, Д. Холл. – СПб. : Питер, 2003. – 544 с.
3. Формування психолого-педагогічної компетентності викладачів: тренінг-курс для викл. ун-ту / [Л.Савенкова, Г.Романова, М.Артюшина та ін.] – К. : КНЕУ, 2011. – 390 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук Матвієнко Ю.О.

Стаття надійшла до редакції 20.08.2015

Федоренко Н. И. Особенности организации индивидуально-консультативной работы преподавателя высшего учебного заведения

В статье описана сущность индивидуально-консультативной работы преподавателя вуза, рассмотрены основные виды консультаций, которые проводятся в вузе; проанализирована специфика организации индивидуально-консультативной работы и даны основные этапы организационной структуры ИКР преподавателя. Автором также проанализированы особенности управления эффективным взаимодействием преподавателя со студентами при проведении консультаций. В статье представлены элементы авторского тренинга, который входит в состав тренинг-курса для преподавателей вузов «Формирование психолого-педагогической компетентности преподавателей» и проводится в КНЭУ имени Вадима Гетьмана.

Ключевые слова: *индивидуально-консультативная работа преподавателя в вузе, виды консультаций, организационная структура консультативной работы.*

Fedorenko N. I. The particularity of organization of individual counseling of lecturer in higher educational institution

The article determines the essence of lecturer individual counseling in higher educational institution, describes the main types of consultations in higher educational institution: thematic consultations, purpose-oriented counseling, advice on solitary work, counseling using active learning methods.

The author deals with the particularity of effective lecturer individual counseling: the detailed planning and organization, theoretical basis and guidance

notes helping to organize the work, communication skills of lecturer advice-giver, development of effective relationships between lecturer and students.

The article defines the specificity of organization of lecturer individual counseling and presents the main stages of the organizational structure of lecturer individual counseling which include: preliminary contact with students, establishing contacts with students, goal-setting advisory work, set tasks, general summarizing.

The author also reviews the particularity of organization of effective interaction between lecturer and students during individual counseling in higher education. For effective coordination the lecturer should establish a communicative contact with students, create an atmosphere of comfort and kindness. To achieve this, the lecturer should be prepared to overcome some psychological difficulties that could occur while counseling students and damage working efficiency. The author describes a "fear" of students that take place during individual counseling with students. The establishment of the lecturer optimal pedagogical contact with students is important during consultations. The lecturer should use described in the article communication techniques to attain these goals.

The article presents the elements of author's training "Organization of individual counseling with students" which is part of the training course for lecturers in higher educational institutions "The formation of psychological and pedagogical competence of lecturers" and is held since 2007 in Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman.

The interactive methods proposed by author in training will enable lecturers to form the ability to simulate and analyse the situations of interaction between lecturer and student during individual counseling; the ability to build effective conversation during the consultations and opportunity to overcome psychological difficulties and establishment of lecturer pedagogical contact with students during the consultations in higher education.

Keywords: *lecturer individual counseling in higher educational institution, counseling types, counseling organizational structure, coordination management between lecturer and students during counseling.*